

MALARSTWO NA SZKLE

Irena Łopuszańska

Jednym z najbardziej typowych zjawisk sztuki ludowej jest malarstwo na szkle, o czym świadczy wielka ilość zachowanego materiału zabytkowego. Rodowód sztuki malowania na odwrociu szklą wywodzi się ze Wschodu. Technika ta znana była już w XIII wieku we Włoszech. Stosowano ją przy małych obrazkach religijnych i relikwiarzykach. Stopniowo rozpowszechniła się na całą Europę. W XVIII wieku była uprawiana przez miejskich malarzy w Augsburgu, a stamtąd rozeszła się wśród malarzy prowincjonalnych i wiejskich w Bawarii, Czechach i Austrii. Ogniskiem, z którego przywędrowała la sztuka na nasze tereny były Czechy. W tym samym czasie spotyka się też pierwsze szklane obrazy w okolicach Kłodzka i Opawy na Dolnym Śląsku. Stąd przez Słowację, Spisz i Orawę dotarły one na nasze Podhale. Dalsze grupy polskiego malarstwa na szkle tworzył się prawdopodobnie dopiero w XIX wieku. Obrazy spotykane były w okolicach Żywca i Jeleśni, Lublina i na Kaszubach. Jednakże ich ilość na Podhalu i Dolnym Śląsku była nieporównywalnie większa.

Największy rozwój na szkle obserwowany był po roku 1800 i zakończył się definitywnie u schyłku XIX stulecia.

Ludowe malarstwo na szkle dla uważnego obserwatora odkrywa sobie tylko właściwe walory artystyczne, tj. śmiałe zestawienia kolorystyczne, wdzięk swobodnie biegnącej linii konturu, dekoracyjne bogactwo przystroju zdobniczego, bezpośredniość i prostotę ogólnego wyrazu, a także odmienność techniki.

Technika malowania na szkle jest następująca: Najpierw maluje się cienkim pędzlem kontur czarny lub czerwony idąc za zarysem kartonu podkładanego z drugiej strony pod szkło. Po jego wyschnięciu nakładane są kolejne plamy barwne rozpoczynając od partii najdrobniejszych wykonywanych farbami prześwitującymi, do najszerzych wykonywanych farbami kryjącymi. Na końcu kładzie się ostatnią warstwę farby stanowiącą tło obrazu, a zatem odwrotnie niż to się odbywa przy tradycyjnych technikach malarskich. Do malowania używa się farb olejnych i temperowych o różnym spoiwie. Kartony i wzory graficzne pomocne przy malowaniu zarysów kompozycji, podobnie jak w całym malarstwie ludowym, powstawały w pracowniach dziedzicznych w obrębie jednej rodziny.

W ogromnym zakresie tematycznym malowideł szklanych dominują, podobnie jak w malarstwie konwencjonalnym, motywy religijne. Najczęściej spotykane są przedstawienia Chrystusa Ukrzyżowanego i Matki Boskiej oraz śś. Antoniego, Józefa (K. 1.9, K.1.10), Floriana, Wendelina (K.1.11), Barbary.

Anny i Katarzyny. Sama treść ikonograficzna obrazów jest zawsze zapożyczona natomiast rozwiązania artystyczne są zawsze oryginalne. Wkładem autora jest kompozycja, kształt, rysunek, barwa, ornament i dekoracja, a przede wszystkim ogólna atmosfera przedstawienia.

Skromniejsza znacznie tematyka świecka jest reprezentowana przez przedstawienia postaci Janosików (K. 1.12) oraz młodych kobiet zwanych Frajerkami (K. 1.13), a na Dolnym Śląsku dodatkowo przez portrety osób panujących i ich rodzin, wojskowych, personifikacje pór roku, sceny rodzajowe i polowania.

Współczesne malarstwo na szkle rozwija się głównie na Podhalu, zwłaszcza w Zakopanem i pomimo swego, w większości przypadków komercyjnego, charakteru przynosi wiele interesujących osiągnięć. Tematy są czerpane z tradycji, np. motyw zbójnicki lecz potraktowane zupełnie inaczej niż w XIX wieku, odmienne w stylu i kolorystyce, zrywające ze starymi schematami, oryginalne w treści i formie.